

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ UZUN TEZ ÇALIŞMASI

“HÜZÜNLÜ BİR ÖTÜŞ”

Rehber Öğretmen: Şule kaynar
Öğrencinin Adı: Irmak
Öğrencinin Soyadı: Dünder
Öğrencinin Numarası: 001129-0045
Sözcük Sayısı: 3503

Araştırma Sorusu: Reşat Nuri Güntekin’in “Çalıkuşu” yapıtında, ele alınan uzam ve zamanın odak figür Feride üzerindeki etkileri hangi yönleriyle ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, Türk Dili ve Edebiyatı alanında ele alınan bu tezde, Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* adlı romanında romanda işlenen uzamların ve zaman dilimlerinin etkisi/durumu vb. neden ve sonuçlarıyla incelenmiştir. Bu tezin amacı, Feride'nin uzam ve zamanın etkisiyle hayatı süresince gösterdiği değişim ve gelişimi göstermektir. Gelişme bölümü iki ana bölümden oluşan tezin her bölüm için iki alt başlığı vardır. Tezin birinci bölümünde uzamların odak figür üzerindeki etkisi üzerinde durulurken ikinci bölümde ise zamanın odak figür üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tezin sonucunda, odak figürün uzam ve zaman değişikliklerinden sonra nasıl bir geç kadına dönüştüğünü irdelenmiştir.

Sözcük Sayısı: 93

İÇİNDEKİLER

ÖZ(ABSTRACT)

İÇİNDEKİLER.....	1
1. GİRİŞ	3
2. UZAMIN ETKİSİ.....	4
2.1)İSTANBUL UZAMI.....	4
2.2)ANADOLU UZAMI.....	7
3. ZAMANIN ETKİSİ.....	11
3.1)SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEM.....	11
3.2)SAVAŞ DÖNEMİ VE SAVAŞ SONRASI	13
4. SONUÇ.....	16
KAYNAKÇA.....	17

1. GİRİŞ

Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı romanı, Feride adındaki odak figürün yıllar içindeki gelişim sürecini ele almaktadır. Feride annesini daha küçükken kaybetmiş bu yüzden çocukluğunu babası ile babasının emrindeki insanlarla yaşamıştır. Bu yüzden yaşıtı olan kız çocuklarından farklı olarak, çok yaramaz, şakacı ve çekilmesi zor bir kız çocuğudur. Sonradan yatılı okula kaydolmuş ve hayatını değiştirecek aşk serüvenine bu ortamda başlamıştır. Bu aşk, Feride'nin bir arkadaşına, teyzesinin oğlu Kamran ile sevgili oldukları yalanını söylemesiyle başlar. Ancak Feride'nin düğün gününde aldığı aldatılma haberi onu derinden yaralar ve bu yüzden Feride İstanbul uzamından uzaklaşmaya çalışmıştır. Bu çabası sayesinde Feride, hayat gerçekliklerini, zor yaşam koşullarını ve kendi iç dünyasını daha yakından görmüştür. İstanbul uzamındaki Feride ile Anadolu uzamındaki Feride arasında anlaşılır derecede fark vardır. Bu yüzden tezin ilk bölümü, romandaki uzamların Feride üzerindeki etkilerini anlatmaktadır. Birinci bölüm iki alt başlık içermektedir; İstanbul ve Anadolu uzamları. Tezin ikinci bölümü ise romandaki zaman akışının odak figür üzerindeki etkileri, yine iki alt başlığa ayrılarak anlatılmaktadır; Savaşta önce, savaş zamanı ve sonrası. Feride, savaş öncesi hayatında, hiçbir zaman, savaşta yaşadığı kadar karamsarlığa bürünmemiştir. Savaş öncesi hayatı, iyilikleriyle ve kötülükleriyle yaşanabilir bir hayatken, savaş döneminde Münise'yi kaybetmesi onu sarsmıştır. Ancak her zaman aşkını kalbinde yaşatmayı başarmıştır. Kalbinin sesini dinleyerek savaş sonrası dönemde mutluluğa kavuşmuştur. Herkesten gizlemeye çalıştığı aşk duygusu onun yapıt boyunca hiç değişmeyen özelliklerinden bir tanesidir. Bu tez çalışmasında Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı romanında, belirtilmiş olan uzamların ve zamanların değerlendirilmesi odak figür üzerinden yapılmıştır. Bu etmenlerin odak figür üzerinde neden olduğu değişim ve gelişim süreci ele alınmıştır. Bununla beraber, bu değişimlere örnek olan olaylar ve duygulara yer verilecektir.

2. Uzamın Etkisi

2.1) İstanbul Uzamı

İstanbul uzamında, Feride'nin çocukluğu ve gençliği anlatılmaktadır. Annesi öldüğü için dadıları ve babasının hizmetindeki kişiler tarafından büyütülmüştür. Annesiz bir ortamda büyümenin verdiği duygusal olarak zorlu koşullar, Feride'nin feminen özelliklerinin kısıtlanmasına neden olmuştur. Bu yüzden Feride yaramaz ve haylaz bir çocuk olmuştur. Okul hayatı boyunca da yaramazlıklarıyla ün salmıştır. *“Hiç unutmam, yaramazlığımdan, gevezeliğimden bıkan Sör'ler, o sınıfta beni arkadaşlarımdan ayırmışlar, bir köşede tek kişilik bir küçük sıraya oturtmuşlardı.” (Güntekin, 7).* Çenesi düşüklüğüyle, yaramazlıklarıyla, şakacılığıyla ve uslanmaz tavırları ile “Çalikuşu” olarak ün salmış olan minik Feride, insanlara oyunlar oynamayı ve onları sinirlendirmeyi komik bulmuş, yaptığı haylazlıklarla eğlenmiştir. O dönem kız çocuklarında olamayan özellikler, hareketlilik, şakacılık, yaramazlık ve aşırı mutluluk hali Feride'de toplanmış ve onu yaşıtlarından ayırmıştır. Fakat Feride dıştan görünen özellikleri, hal ve tavırlarıyla yaş grubundan ayrılmış olsa da iç dünyası küçük bir kız çocuğunun duygu dünyasıdır, neredeyse hiç farklılık yoktur. Mesela Feride, her kız çocuğu gibi kendisini çirkin bulur. *“-Siz çirkin misiniz kızım? Dedi. Somuttum: -Ne demezsiniz, dedim. Ben kendimi bilmez miyim? Kız dediğin böyle mi olur? Uzun boy, sarı saç, mavi yahut yeşil gözler lazım...” (Güntekin, 42).* İstanbul uzamı ekonomik durumu iyi olan kesimlere hayat kolaylığı ve huzur getirmiştir. İstanbul refah düzeyi yüksek olan bir şehirdir. Yapıttaki İstanbullular, Feride'nin teyzesi ve ailesi, üzerinde de bu rahatlığın etkileri görülür. Her ne yaşta olurlarsa olsunlar orada yaşayan, ekonomik düzeyi yüksek insanlar kendilerine göre önemi daha fazla olan işlerini ve sorumluluklarını ön planda tutarak, toplumsal gerçekliklerden uzak yaşayabiliyorlar. Bu nedenle İstanbul uzamının Feride üzerinde büyük etkileri olmuştur. Bu etkiler rahatlık gibi özellikleri Feride'ye kazandırmıştır. Çocuk olmasının da etkisiyle Feride hayat zorluklarını anlayamamış, sorumluluk duygusu oluşmaya

başlamamış, hırçınlığından ve Çalikuşu özelliklerinden ödün vermeyerek saflığını korumuştur. Aynı zamanda, bebeklik ve erken çocukluk dönemi zor şartlar altında geçmiş, öksüz ve yetim kalmış olsa da, bu durum çevresi tarafından Feride'ye yansıtılmamıştır. Feride, bu rahatlıkla yaptığı davranışların sonuçlarını tahmin edemez ve bu olay veya durumlardan ders çıkaramaz. Eğlence anlayışından ve yaşama karşı olan sevincinden bir gün bile ödün vermeyerek, diğer insanlar tarafından garip ve anlaşılmaz karşılanan tavırlarını sürdürmeye devam eder.

“Bir akşamüstü yine bir ağaç tepesinde kiraz yiyor, çekirdeklerini fiskeyle uzaklara savurarak eğleniyordum. Bunlardan biri yoldan geçen yaşlıca bir komşunun ta burnunun ucuna tesadüf etmesin mi?” (Güntekin, 40).

Kişiliğinden ödün vermemesinden ötürü, Feride'nin karakteristik özellikleri İstanbul uzamında oluşmaya ve yerleşip, oturmaya başlamıştır. Açık sözlülüğü, sevdiklerine karşı duyduğu şefkat, hayata pozitif bakabilme, başka insanlar üzerinde, kendi hayat enerjisiyle baskınlık kurabilme becerileri onda küçük yaşlarda gelişmiş ve büyüdüğünde de onun işine yarayacak özellikleri olarak kalmıştır. Küçüklüğünden itibaren dikkat çeken baskın karakteri, aynı zamanda hayatındaki en büyük sapmaya neden olacak özelliğidir. Küçük yaşlarında bile insanlar üzerinde etki yaratabilmesi, sonradan çok seveceği ve âşık olacağı kuzeni Kamran üzerinde de etkili olmuştur. Bütün bu özellikleri, İstanbul uzamından etkilenmesi ile oluşmuştur. *“-Peki ama sende de ne zamana kadar bu pısırlıklık, bu görücüye çıkan eski zaman kızı naz ve edaları?!...” (Güntekin, 35).* Bu baskın karakteri sonradan tam tersi bir hal alıp, Feride'nin kendi duyguları altında ezilmesine neden olacaktır. Bu da İstanbul uzamının etkilerinden çıktığını gösterir Ancak o, böyle bir durumda bile inatçı kişiliğini ortaya koyarak kalbine biraz olsun söz geçirebilmiş ve kendi aşk acısını çevresine göstermemeyi başarmıştır. Bu durum Feride'nin ne kadar güçlü kişilikli bir kadın olduğunun göstergesidir. Feride'nin bir diğer ayırt edici özelliği ise karşısındaki insana sevgisini belli edememesidir. Duygularını

ifade edememesinden dolayı insan ilişkilerinde hep yanlış anlaşılır. Bu özelliği de İstanbul hayatının onun üzerinde yarattığı etkilerden bir tanesidir. Hayatını rahat bir şekilde geçirdiğinden dolayı, çevresindeki insanların, onun duygularını o daha söylemenden anlamış olduğunu varsaymaktadır. Bu yüzden, teyzesine, Kamran’a veya onu küçüklüğünde bakmış olan insanlara, sevgisini hırçınlıkla ya da umarsızlıkla üstünü kapatarak göstermeyi tercih etmiştir. Bu davranışları da onun özellikle Kamran tarafından yanlış anlaşılmasına sebep olmuştur. Büyüdükçe kırılanlaşan Feride, İstanbul uzamında kapalı bir fanusta yetişmişçesine dışarıdaki dünyadan habersiz yetişmiştir. Bu yüzden insan ilişkileri zayıf kalmış ve sadece belli bir kesim ile iletişim kurabilir olmuştur. İstanbul uzamı etkileri yüzünden etrafındaki yaşamın gerçeklerini keşfedememiş ve yapay bir dünyanın içinde yer almıştır. Bu yüzden fazla şımarıklığa kaçmamakla beraber “ben” merkezli bir düşünce yapısına geçmiştir. Dışarıda olup biten olayları kendisi ile bağdaştırır ve kendince çıkarımlarda bulunmaya başlar. Çocukluğundan gençlik dönemine kadar Feride, kendi duygularını ve davranışlarını değişime tabi tutmuştur. Kişisel gelişim süreci, kendi duygularını anlayamamasıyla başlar. Kamran’a duyduğu, kendinin de anlamlandıramadığı ilgi, sevgi büyüyerek gerçek bir hal almış ve Feride’nin de büyümesiyle aşka dönüşmüştür. Feride küçüklüğünden beri Kamran ile aynı çatı altında yaşadığından dolayı, onun hakkında birçok anıya sahiptir. Ancak Feride’nin bu duyguları tam olarak anlamlandıramaması zamanla Kamran ile aralarında anlaşmazlıkların çıkmasına neden olmuştur. Feride’nin sevecen ve saf kişiliği bu özelliklerini dışarıya vuramamasından dolayı, çevresindeki insanlar tarafından aşka daha yabancı ve hırçın olarak görünmesine neden olur. Çocuksu duygularla yaşadığı aşk nedeniyle, Feride utangaç ve heyecanlanan; ama bunu saklayan biri olur. İsteddiği kelimeler ağızdan çıkmaz, konuşmak istediklerini veya hislerini Kamran’a bir türlü anlatamaz. İç dünyasında ne kadar sevecen, duyarlı ve kırılan ise insanlar onu o kadar hareketli,

vurdumduymaz, uslanmaz ve “çalıkuşu” olarak görmüşlerdir. Yaşadığı bu çatışmadan dolayı da kaçıp uzaklara gitmek ister.

2.2) Anadolu Uzamı

Kamran ve Feride'nin birbirlerine duydukları sevgileri zaman içinde büyümüştür. Evlenmeleri herkes tarafından istenmektedir. Evlenme kararı alınmıştır ve köşkte bunun için hazırlıklara başlanılmıştır. Ancak, Feride düğün gününe saatler kala aldığı bir kararla, hayatını tümünden değiştirecek bir adım atmış, İstanbul'u terk etmek ve Anadolu'ya açılarak İstanbul'dan uzaklaşmak istemiştir. Bunun nedeni ise çarşafı bir kadının Feride'ye Kamran ile ilgili bir gerçeği söylemesidir. Feride, düğün gününde evlerinin önüne kadar gelen çarşafı kadının ona verdiği mektupla beraber Kamran'ın onu sevmediğini ve onu aldatmış olduğunu anlamıştır. Bu yüzden İstanbul uzamından kaçma isteği Kamran ile ilgilidir. *"Kamran, ben sadece senden değil, senin olduğun yerlerden de nefret ediyorum."* (Güntekin, 175). Üzüntüsünü dindirmek, acısını kimselere göstermemek için bulunduğu ortamı değiştirmeyi tercih eder. Bu ortamda da İstanbul uzamında oluşan karakteristik özelliklerinin bir kısmını göstermeye devam eden Feride, davranışlarından dolayı yine yadırganmıştır.

"Hem canına kastetmişim hem de üstelik keyif soruyormuşum. Dünyada bundan büyük yüzsüzlük, arsızlık, terbiyesizlik olmazmış." (Güntekin, 183).

Çocuksuluğunu korumayı ve iletişim sıkıntısını sürdürmeyi devam ettirmiş olan Feride'nin dış hayata alışması zaman almıştır. Çünkü İstanbul uzamının insanlara verdiği rehavet ve diğer şehirlere kıyasla daha uygun hayat şartları, orada yaşayan bütün Feride yaşındaki çocukları rahat hayata alıştıran bir etkisi vardır. Bu yüzden Feride'de bolluk içinde büyümüş ve kendinden daha farklı şekilde büyümüş insanları anlamakta zorluk çekmiştir.

“Hakkı vardı. Maalesef kendimi tutamayarak gülümsemiştim. Kadıncağız, ona değil, kendi perişanlığıma güldüğümü nereden anlayacaktı?” (Güntekin, 182).

Genç yaşında İstanbul harici bir yere tain olmak istemesi bile garipsenmiş, sorumluluk alma isteğiyle olgunlaşmış olan Feride, cam fanusundan çıkıp dışarıya, hayat gerçekliklerine doğru ilk adımlarını atacaktır. O artık küçük bir kız değil, genç bir kadındır. Bu, kendisinin de farkında olduğu bir durumdur. Hatta kendisini eskisi gibi çirkin görmez ve büyüdüğünü kabullenir.

“Çalığışu, o akşam Eyüp’e dönerken sevincinden adeta uçuyordu. Bundan sonra, o da artık kendi ekmeğini kendi kazanan bir insandı. Kimse artık ona, adına merhamet ve himaye denen büyük hareketi yapmaya cesaret edemeyecekti.” (Güntekin, 173).

Feride İstanbul’u yani Kamran’ı terk etmesinden sonra, davranışlarının farkına varmaya başlamış ve yarattığı bazı istenmeyen durumların nasıl sonuçlara yol açabileceğini anlamıştır. *“Ayıp bir şey yaptığımı anlayarak birkaç adım geriye çekildim, paravanın yanında beklemeye başladım.” (Güntekin, 169).* Çocuksu yanı hala ağır bassa da Feride içinde bulunduğu ortamın etkisiyle olgunlaşmaya başlar. Farkındalık kazanması davranışsal açıdan toparlanmasında sadece başlangıç olacaktır. Ancak yeni hayatının ilk haftalarında, bir kez daha kandırılarak Anadolu’nun ücra bir köyüne öğretmen olarak atanır. Bu değişik uzam onun hayatında büyük farklılıklara sebep olacaktır. Feride üzerinde İstanbul uzamının etkilerinden biri olan “dış dünyayı tanımama”, bu bağlamda onun başına hiç istemeyeceği bir dert getirmiştir. İnsanların ona karşı samimi olup olmadığını anlayamaz ve insanlara karşı duyduğu güveni onu yüzüstü bırakır. Fakat Feride bu köyde bilinçlenecek ve bunu gerçek hayatı, gerçek insan problemlerini ve bunların kişiden kişiye, toplumdan topluma nasıl değiştiğini kavrayarak yapacaktır. Yeni hayatına, merak duygusu ile başlayan Feride için Anadolu uzamına adapte olabilmek ilk başta zor olmuş olsa bile, o her gün köy ve köy halkı

hakkında yeni bir şey öğrenmiş ve bilgi dağarcığını bu anlamda zenginleştirmiştir. İstanbul hayatı boyunca rahatlık içinde yaşayan Feride için bir köy ortamı ne kadar yabancı olsa da Feride hoşgörölülüğüyle, saflığıyla ve duyarlılığıyla, düşe kalka da olsa, bu ortama ısınmış ve köyün yerel anlayışlarına göre kendini geliştirmiştir. Gelişimi olumlu yöndedir. Çünkü bu uzamda insanların kurallarının neler olabileceğini anlamış, bunu ister istemez İstanbul uzamındaki insanların bilgi birikimleri ile karşılaştırmış ve öğrendiği yenilikleri kendi içinde sentezleyerek insanların birbirlerinden ne denli farklı olabileceğini görmüştür. Anadolu uzamı onun için, olgunlaşmaya giden yolda büyük bir adımdır.

“Üzölme Çalıkuşu, hiçbir şey kazanamadınsa, geçinmek, yaşamak ve tahammöl etmek ne olduğunu da mı öğrenmedin? Bu az kazanç mı? Bundan sonra artık çocukluğu bırakır, kadın kadıncık olursun kızım!”(Güntekin, 291).

Şimdiye kadarki hayatı boyunca, akıllı erecek yaşa gelmesinden itibaren çektiği en büyük acının aşk acısı olması, Feride’nin insan hayatındaki başka zorlukları daha iyi ve kapsamlı anlamasına yardımcı olmuştur. Köydeki acılara veya kabullenilmesi zor gerçekliklere ilk defa şahit olacağı için bu deneyimleri, tecrübe olarak kişisel gelişiminde kullanmıştır.

“Zeyniler’de çektiğim ızdırap beni ağlatmamıştı. Fakat, bu yarı çıplak kız çocuğunun güzel gözleri, kırmızı ağzının içinde iki inci dizisi gibi gülen dişleri, o dakikada kendimi tutmasaydım, beni hıçkır hıçkır ağlatacaktı.” (Güntekin, 239).

Bununla birlikte yaptıklarından ders çıkarmaya başlamış, olgunlaşmıştır. Eskisi gibi insanları sinirlendirmekten hoşlanmamaya başlamıştır. Ancak Feride bütünüyle olgunlaşmasını tamamlamamıştır çünkü küçüklüğündeki gibi, haylazlıklardan ve yaramaz oyunlardan hoşlanmaya devam etmiştir, inatçı kişiliğinden ödün vermemiştir. Gerek iç dünyasını kaplayan, Kamran’a duyduğu aşk ve bundan dolayı hissettiği kederi, üzüntüyü bastırmakta, gerek kendi düşüncelerinin arkasında durmakta, inatçı kişiliğinin ona büyük desteği ve yararı

olmuştur. Kırılgan yapısını korumuş olan Feride inatçılığını bir savunma mekanizması olarak kullanmış ve kendini dışarıdan görebileceği psikolojik zararlara karşı korumuştur.

“Küçüğüm, keşke bu sözleri söylemeseydin. Fakat mademki bir kere söyledin. Bak, sana ispat edeyim. Mektuplar benim sevdiğim bir insandan gelmiyor. Gel seninle beraber yakalım onları.” (Güntekin, 266).

Feride her ne kadar inatçılığını baskın özelliği olarak öne çıkarmaya çalışsa da, aslında kendi aşk acısı için büyük üzüntü duyar.

“Sıra dördüncüye geldiği vaki içime dayanılmaz bir pişmanlık çöktü. Fakat ötekiler yandıktan sonra bunu bırakamazdım. Kalbimin bir parçasını koparır gibi ızdırapla onu da attım.” (Güntekin, 267).

Sorumluluk alma duygusu Feride’nin yaşadığı bu koşullarda gittikçe gelişmiştir. Bu durum en iyi Feride’nin Münise’yi evlat edinmesinde anlaşılır. Münise, annesinin geçmişi yüzünden, köy halkı tarafında dışlanmış olan küçük bir kız çocuğudur. Feride, Münise’yi zamanla çok sevmiş ve okulda başka çocuklar ona zarar verecek davranışlarda bulunduklarında, Münise’ye yardım etmiş, Münise’nin kendi ailesinin bile ona göstermediği sevgiyi ve arkadaşlığı bu küçük ve savunmasız kıza göstermiştir. Bunun üzerine Feride Münise’yi evlatlık almaya karar vermiş ve bu arzusunu Münise’nin de izini ile gerçekleştirmiştir. Bu kararıyla beraber, Feride artık bir insanın, bir çocuğun sorumluluğunu üzerine alabilecek kadar farkındalık sahibi bir bireye dönüşmüştür. Münise ile arası çok iyi olan Feride onu tıpkı küçük bir kız kardeş olarak görmüştür. Münise sayesinde hayata tekrar tutunma nedeni bulmuş ve Anadolu topraklarında geçirdiği hayatı, bu küçük kız sayesinde huzurlu bir şekilde geçirebilmiştir.

Feride kendisini, çektiği aşk acısından ve Kamran ile ilgili düşüncelerinden uzak tutmaya çalışmıştır ve bu çabasını Münise’nin varlığıyla başarabilmiştir. Bu küçük kız Feride için

adeta bir umut, bir yaşam sevinci kaynağı olmuştur. Dolayısıyla Feride’yi hayata bağlayan, ona sorumluluklarının farkındalığını sağlayan en önemli etken olmuştur. Sevgisini dışa vurmayı da Münise ile birlikte öğrenmiş olan Feride, hem öğretmen olmasının etkisiyle hem de kazandığı yaşam deneyiminin, terbiyenin çerçevesinde eski haline nazaran, sakinleşmiş ve olgunlaşmıştır. İstanbul’daki hayatında çocukluk döneminin getirdiği heyecan ve yerinde duramama hali onu coşkulu heyecanlı kılarken, Anadolu hayatı, acılarıyla, hüznüyle, hayat gerçeklikleri ve hayat tarzlarıyla Feride’yi sakin ve oturaklı bir hale getirmiştir. Feride hem bedensel hem de ruhsal bir takım değişimler geçirerek kendisini ruhsal açıdan güçlendirmiş, eğitmiş ve zayıf taraflarını sağlamlaştırmıştır.

“Ben, artık pek gözü kapalı bir kız sayılmazdım. İki seneden beri dışarılardan çok şeyler görmüş, çok şeyler işitmiştim.”(Güntekin, 382).

Her ne kadar ilerleyen yıllarda gurbet acısı da çekmiş, yani yarattığı durumlardan kötü etkilemiş olsa da, bir şekilde bununda üstesinden gelmeyi başararak artık tam anlamıyla sorumluluk sahibi bir yetişkine dönüşmüştür. Hiçbir zaman tam anlamıyla mutluluğu elde edememiştir çünkü hiçbir uzamda kendisini tam olarak güvende hissedememiştir. Hala kendini “Çalıkuşu” olarak değerlendirmesi, içinde yetişkinliğin ve aidiyetsizliğin getirdiği burukluğun söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Ona başka adlar takıldığında rahatsız olmuştur ve “Çalıkuşu” adının ona uyduğunu düşünmüştür. Anadolu uzamı, inişli çıkışlı duygularıyla Feride’nin kişisel gelişiminde en etkili biçimde rol almıştır.

3. Zamanın Etkisi

3.1) Savaş Öncesi Dönem

Hayat zorluklarının özünü savaş zamanında görmüş olan Feride, savaş öncesi dönemlerde daha az karamsar ve daha neşeli bir kişiliğe sahiptir. İstanbul’da geçen çocukluk döneminde, her çocuk gibi neşeli hatta diğer yaşlılarından daha hareketli, esprili, şakacı ve yaramaz bir

çocuktur. Bir çalıkuşunun bütün özelliklerini taşıyan, küçük bir kızdır. Feride çocukluğunda, tatlı ama sert, yaptığı davranışların sonucunu kestiremeyen, güçlü ve hareketli bir karakterdir. Gevezeliği ile çevresinde ün salmış, hayat dolu olmasıyla kendini herkese sevdirmiş, akıllılığı ve çokbilmişliğiyle büyüklerini kimi zaman, kızdıran kimi zaman da kahkahalarla güldüren bir çocuktur. Hayat gerçekliklerine uzak olarak büyütülmesi bazen onun aleyhine işlemiştir. Ancak kendini geliştirmesine büyük katkı sağlamıştır. Zekâsı ve bilgeliği çoğu zaman insanları şaşırtmış ve Feride’yi onların gözünde yüceltmıştır.

“Hacı Kalfa, beni dinlerken gözleri büyümüş, başında saç olmadığı için kaşlarının kılları dimdik olmuştu. Hıristiyanlık hakkındaki bilgilerim ona bir mucize kadar yüksek görünüyor: ‘ Bu ne iştir ki! Bir Müslüman muhaddarat benim dinimi papazdan iyi biliyor. Ben, seni şöyle böyle bir hanım sandımdı, anladın mı? Meğerki, sen hakikat eli öpülecek bir ulema imişsin.’ Diye istavroz çıkarıyordu.” (Güntekin, 196).

Küçüklüğünden itibaren gururlu kişiliği ağır basan Feride, bu özelliğinden savaş döneminde bile taviz vermemiş, gururlu kişiliğini inatçılığıyla birleştirerek güçlendirmiştir. Feride güçlü bir kız olmuş olsa da, yaşadığı deneyimlerle her insan gibi hüznüleri ve kırgınlıkları olmuştur. Çalıkuşu olarak nitelendirilmesi onun bu özellikleri taşımadığı anlamına gelse de, zaman geçtikçe Feride’de bu özellikler ön plana çıkmaya başlayacak ve Feride buna engel olamayacaktır. Kendi duygularını kontrol etmeyi tam anlamıyla başaramamış olan Feride, inatçılığı gibi bazı değişmemiş olan kişilik özelliklerinden faydalanarak, duygularını biraz olsun bastırmayı ve bunları insanlara göstermemeyi hayatının çoğu döneminde başarmıştır. *“Ne vakte kadar yarabbi, ne vakte kadar? Niçin? Hangi emele yetişmek için?”(Güntekin, 380).* Fakat bu çabası ve başarısı ona zorluklardan başka bir şey vermemiştir. Feride, insanları tanıdıkça, onlarla bire bir temasa geçtikçe ancak onları o zaman anlayabilmiş veya iç dünyalarını kavrayabilmiştir. Bu durum, onun diğer insanlardan çok

çabuk etkilendiğini göstermektedir. Onun, bu özelliğinin getirdiği sonuçlar her zaman iyi bitmemiştir. Feride’yi zor durumlara sürüklediği de olmuştur. Bu, Feride’nin zayıflıklarından biri olsa da, yaşadığı olaylardan ders çıkartarak, belli olayları tecrübe ederek, bu zayıflığından kurtulmuştur.

“Huriye Hanım ’ın maarif müdürlüğü koridorunda benimle karşılaşması evvelden hazırlanmış bir şeymiş. Hatta o ak sakallı hocayı bile, mahsus getirmişler.” (Güntekin, 205).

3.2) Savaş Dönemi ve Savaş Sonrası

Savaş dönemi ve sonrası ise Feride kendisi için önemli olacak, birçok hüznü olay yaşamıştır. Yapıtta da etkileri hissedilen hüznü ve huzursuz ortam şartları, Feride üzerinde etkisini göstermiştir. Özellikle Münise’nin talihsiz ve zamansız ölümünden sonra, Feride kendisini bir süre, toparlayamamış ve karamsar bir kişiliğe bürünmüştür; ancak bu kederini üzerinden atabilmeyi başarmıştır.

“Bu sabah hesap ettim, küçüğüm toprağa düşeli tam yetmiş üç gece olmuş. Yavaş yavaş buna da alışmaya, bu acıyı da hazmetmeye başlıyorum. İnsan neye tahammül etmiyor ki!...” (Güntekin, 446).

Bu ölümle birlikte kendini bir kez daha yalnız hissetmiş olan Feride, üzerine yeni sorumluluklar almış ve bu görevleriyle yaşamaya çalışmıştır. Hemşire olarak çalışmaya başladıktan sonra savaş gerçeklikleriyle tanışan Feride, zor zamanlar yaşamaya devam etmiştir. Olaylara olgunlukla yaklaşması onun bu dönemki hayatını kolaylaştırmış olsa da onun ruhsal açıdan zorluklarla karşılaşmasına engel olamamıştır. Savaş döneminde yaşadığı yalnızlık ve huzursuzluk onu sıkıntıya düşürür. Bu durumun oluşması için, Feride birçok zorlu koşuldan geçmiştir. Savaş zamanının toplum üzerindeki yapısının da etkili olan huzursuzluk, Feride’nin sevgisiz kalması ile onun iç dünyasında birleşmiş ve onun

yalnızlaşmasına sebep olmuştur. Yapıtın bu bölümünde aşk sorunu ve gurbette yaşamak Feride üzerinde ağır bir yük olmaya başlamış; bu durum onun mutsuz olmasına neden olmuştur. Kırılğanlığı bu bölümde ön plana çıkan Feride, gururundan ödün vermeyince gittikçe yalnızlaşmıştır. Yardımseverliğini sonuna kadar kullanmaya çalışmıştır. Bununla beraber kendi problemlerini biraz olsun unutabilmeyi başarmıştır. Her ne kadar Münise'yi unutmaya başladığını söylese de hissettiği acı onu unutamadığını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca, teyzesini de çok özlemiş olması onun gurbet acısını daha çok hissetmesine neden olmuştur. Bu kadar yılın birikmiş acılarıyla dolu olan Feride artık mutlu olmak istemektedir. Özlemlerini dile getirmekten çekinmiş olsa da, hali ve tavırlarından etrafındakiler onun ne denli büyük bir acı içinde olduğunu anlayabilmiştir. Özellikle Hayrullah Bey onun aşk acısını ne denli büyük yaşadığına birebir şahit olduğu için, Feride'nin sevgi dünyasını zorlamaya cesaret edebilen tek kişi olmuştur. Ancak bu durum yine Feride'nin inadını kıramamıştır. Kalbi ile birçok yıldır süren inatlaşması, hiçbir zaman gücünü azaltmamıştır. Hâlâ ilk günkü gibi, kendi canını daha fazla yakmamak için bu aşkı inkâr edip durmuştur. Çünkü hayat zorluklarının özünü, asıl zorlukları, asıl acı yaşanmışlıkları bu dönemde öğrenmiştir. Hayat gerçeklikleri, her insanda sorumluluk duygusunu yükselteceği gibi, insanlara yaşama korkusu da salmaktadır. Feride'de gerçekliklerden etkilenecek olgunlaşmış ama aynı zamanda da hayat coşkusunu ve çocukluğunu kaybetmiştir. Geriye sadece gurur veya inatçılığı kalmıştır. Hala Kamran'a âşık olması da onun sürekli bastırdığı zengin duygu dünyasını yansıtır.

“Ah, zavallı küçük, sen onun için senelerden beri çıra gibi cayır cayır yanıyorsun. O hayvan, seninle beraber kendi kendine de yazık etmiş. Bu aşkı o, başkasında zor bulur.”(Güntekin, 434).

Feride, çok fazla yaşanmışlık geçirmiş ve bu nedenden dolayı kabullenilmesi kolay olmayan olaylar tecrübe etmiştir. Bütün kötü ve karanlık günlerini geride bırakarak artık mutlu olmak

istemektedir. Bundan dolayı aklı istemese de, gönlünün isteği aşkının peşinden gitmesi tarafında olmuştur. Fakat aklı ve gururu bu fikre çok direnmiştir. “*Göreceksiniz, onu sevmediğimi nasıl ispat edeceğim, dedim. Şiddetle kapıyı kapayarak dışarı çıktım.*” (*Güntekin, 435*). Feride savaş döneminde de, savaş sonrası dönemde de içine düştüğü karamsarlıktan kurtulamamış ve hüznü ruh halini üzerinden atamamış olsa da bütün bu sıkıntıları teyzesini ziyarete gittikten sonra biraz azalmıştır; Ancak kafasından atamadığı aşk acısı dinmek bilmez acı, Kamran ile kavuşuncaya dek taze kalacaktır. Kamran ile buluşması ise onu mutlu görmek isteyen Doktor Hayrullah aracılığıyla gerçekleşmiştir. Doktor Hayrullah, Kamran’a Feride ile ilgili bir mektup yazmış ve Feride’nin günlük olarak kullandığı defterini Kamran’a göndermiştir. Çetrefilli yolları aşarak Kamran’ın eline gelen bu paket, Kamran’ın Feride’ye tekrar açılabilmesi için bir şanstır. Bu şansı değerlendiren Kamran tekrar Feride ile buluşur. Feride’nin tarafından da bu olay olumlu sonuçlar getirmiştir. Feride, Kamran’a kavuştuğunda, içindeki huzursuzluğu aşkına kavuşmakla üzerinden atmış, eski “Çalıkuşu” haline bürünmüştür. Yapıtın sonunda Feride mutluluğa kavuşmuş ve huzuru bulmuştur. Savaş zamanından önce, bir çocuk ve genç olarak, ruhsal zorluklar geçirmiş olan bir birey olan Feride, yetişkinlik çağına da savaş öncesi dönemde girmiştir. Uzun ve zaman koşullarının etkileriyle, eskiye göre neredeyse bütün davranışları değişmiş olan Feride olgun, mantıklı kararlar alabilen ve sorumluluk sahibi bir bireye dönüşmüştür. Büyük ölçüde, savaş koşullarının verdiği güçlükler, onun sevgi duygusunu dış dünyaya yansıtabilmesini sağlamıştır ve bu ona, hayatta nasıl daha güçlü durabileceğini öğretmiş ve onu ayakları yere daha sağlam basan bir kadın figür haline getirmiştir. Aynı zamanda sevgisini kime yöneltmesi gerektiğini de bilinçaltında belirlemiş, buna göre kalbine yön vermiştir. Savaş sonrası dönem Feride’nin kişisel gelişimini tamamladığı uzamdır.

4. SONUÇ

Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı romanı, odak figürün ağzından kendi hayatını anlattığı bir yapıttır. Odak figür olan Feride'nin çocukluk dönemiyle başlayıp genç sayılan yaşlarında biter. Bu süreç içerisinde Feride'nin kişisel gelişimi anlatılır. Feride çocukluğunda yaramaz, haylaz ve komiklikler yapmayı seven bir çocuk olsa da, yapıtın ilerleyen bölümlerinde çocuksu hareketlerini üzerinden atmayı başarmış ve iyi yetişmiş, hayat gerçekliklerini bire bir yaşamış, sorumluluk sahibi genç bir hanımefendiye dönüşmüştür. Ancak inatçı tavırlarından ve kimselere, kendine bile, gösteremediği aşkıdan hiç vazgeçmemiştir. Bu durum Feride'nin kişiliği ile ilgili bir durumdur. Bu yüzden aşkı, hiçbir uzamda veya zaman diliminde dış etkilerden etkilenmemiş olan özelliklerindendir. Yazar, Feride'nin karakteristik özelliklerini vurgulamayı ihmal etmemekle kalmamış aynı zamanda odak figürün dönemsel özelliklerini de okuyucuya göstererek Feride'nin de toplumda yaşayan bir birey kadar canlı olmasını sağlamıştır. Ancak romanda, bulunduğu toplum yapısına göre Feride'nin geçirdiği değişim süreci anlatılmakta. Sonuç olarak Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı yapıtında odak figür Feride'nin uzamların değişiminin etkisiyle çeşitli tecrübeler yaşaması, ayrıca romandaki zamanın sürekli değişimiyle olgunlaşması ve sorumluluk sahibi bir bireye dönüşmesi anlatılmıştır.

Kaynakça

Güntekin, Reşat Nuri, Çalığıuşu, İnkılâp kitabevi, İstanbul